

TRESAMHETENS BETYDELSE SJÄLVKLAR MEN UTFORSKAD

Monica Hedenbro

Monica Hedenbro, med.dr., leg. psykoterapeut och socionom arbetar sedan många år som privatpraktiserande terapeut samt undervisar och handleder. Hon har skrivit böcker och artiklar speciellt inom området barn och familj och producerat flera utbildningsfilmer. Detta är också hennes forskningsområde. I artikeln lyfter Monica fram betydelsen av mikroskeendet i samspelet mellan mamma-pappa-barn. Att se vilken betydelse parrelationen/föräldrarelationen har för barnets utveckling är något som bör uppmärksammas, utforskas och bättre förstås inte bara i forskning utan även i det kliniska arbetet.

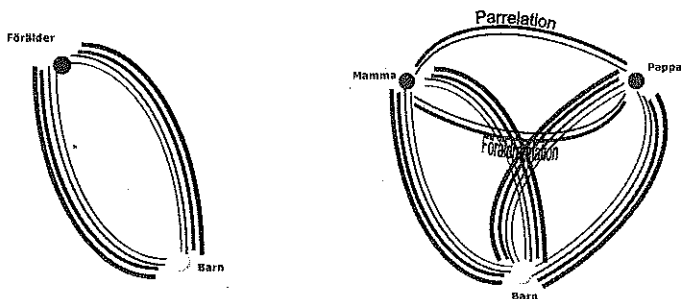
Det är anmärkningsvärt att triaden bestående av mamma – pappa – barn inte är mer omfattande studerad för att bättre förstå hur det tidiga samspelet utvecklas och påverkar oss senare i livet.

Samspelet mellan tre personer är komplicerat och att hitta metoder att studera hur just det tidiga samspelet påverkar oss i ett längre perspektiv är än mer komplicerat. Men inte bara detta är skälet till varför det fortfarande satts så lite fokus på detta område.

Utvecklingsstudier kring späda och små barn görs framförallt i dyadiska sammanhang. Delvis beror detta på anknytningsteorin som studerats framförallt i mor-barn dyaden och visat sig central för att förstå barns utveckling och samspel.

I det kliniska arbetet utgör detta en svårighet och det är angeläget för att förstå barns utveckling och mående att också utforska hur familjedynamiken ser ut. Att studera den växelverkan par- och föräldrarelation har i en familjs samspel är både svårt och känsligt. Att det kan vara parrelationen som påverkar våra barn mer än det föräldraskap vi aktivt utövar är en svårighet och en börda som vi vuxna måste leva med. Men det gör det också svårare att sätta strålkastare på detta område. Familjeterapeuten Virginia Satir talade redan på 70-talet om paret som familjens arkitekter. John Gottman i Seattle har varit en av banbrytarna på detta forskningsområde och bidragit med viktig kunskap. Att förstå och metodiskt analysera samspelen i en triad har jag och många med mig kunnat göra tack vare Elisabeth Fivaz-Depeursinge och hennes teams, i Lausanne, banbrytande arbete kring triaden. Detta arbete försöker kombinera ett utvecklingsteoretiskt perspektiv med det systemteoretiska.

Bilderna nedan illustrerar samspelen i en dyad och i en triad. Turtagningen är namnet på den sensitiva interaktion som sker i dyaden och ordet synkronisering använder jag som ett sammanfattande begrepp för alla de interaktioner som skall kombineras i en triad.

Hur föräldrarna samarbetar i sitt föräldraskap, t.ex. om man stödjer varandra, koordinerar sitt samspel eller t.o.m. exkluderar en förälder, är många gånger relaterat till parrelationen och kommer

att påverka barnets sociala och emotionella utveckling (Hedenbro, 2006; McHale, 2007a, 2007b).

Kliniskt har vi sett många exempel på hur barns uppmärksamhet går åt till att handskas med sina föräldrars konflikter. Det är konflikter som kan tyckas osynliga, men med barnets känslighet för sina föräldrar blir de omöjliga att dölja.

Familjepsykologer har visat att familjer börjar skapa identifierbara modeller för det gemensamma föräldraskapet samt mer omfattande familjedynamik-strukturer redan under de 100 första dagarna och dessa ter sig stabila upp i koltåldern (Favez et al., 2006; Fivaz-Depeursinge & Corboz-Warnery, 1999; MacHale & Rotman, 2007).

Samtidigt har forskningen inom utvecklingspsykologin visat att spädbarnet mycket tidigare än vad man förut trott, redan under de första månaderna, har en primär nivå av intersubjektivitet, förmåga att dela andras känslor och mentala världar (Meltzoff & Gopnick, 1993; Rochat, 1999; Trevarthen, 1993). Vi har rest frågan om det finns något som vi kan kalla "Family Theory of Mind" (Hedenbro, 2006) och andra forskare har hittat tecken på något som de benämner en kollektiv form av intersubjektivitet (Fivaz-Depeursinge, Favez, Lavanchy, de Noni & Frascarolo, 2005).

Redan spädbarn, 3-4 månader gamla, har visat en tydlig förmåga att koordinera sin uppmärksamhet och sina känslor mellan två föräldrar, det vi skulle kunna kalla början till triangulär kompetens.

Familjesystemiskt perspektiv

Patricia Minuchin (1985) påverkade kraftfullt vårt synsätt på hur vi kan förstå barns utveckling genom att påtala att familjen består av flera olika delsystem; mamma-barn, pappa-barn, mamma-pappa-barn och mamma-pappa. Själv har jag till detta lagt till man och kvinna som ett separat delsystem. Minuchin visade på hur dessa olika system är ömsesidigt påverkade av varandra, vilket betyder att förändring i ett delsystem också påverkar de andra. I en funktionell familj är detta en tillgång, eftersom vi på detta sätt kan använda den kompensatoriska förmågan för att familjen skall

fungera. Vi hjälper varandra i svårigheter och utveckling kan ske. Men det betyder också att om vi arbetar med ett delsystem, ofta mamma-barn, så påverkar vi också pappa-barn systemet och det kommer att behöva anpassa sig till förändringen på något sätt.

Patricia Minuchin menade att det är först när man tittar på alla olika delsystem och dess helhet som vi kan förstå vad barnet lever i. Att också se parrelationen som ett separat delsystem ter sig viktigt just i familjebildningen, då föräldrarollerna skall växa fram och kräver mycket egen uppmärksamhet. Samtidigt finns parrelationen där som bas för familjebildningen.

John Gottman, som studerat parrelationer i över 30 år, har i en studie visat hur parrelationen påverkar samspelet med barnet. I de familjer där man i parrelationen hade en som de kallar "master" relation, dvs. välfungerande också vad gäller konflikthantering (Gottman, 1996), så påverkade detta barnet och pappan på olika sätt. Vid tre månaders ålder visade det sig bl.a. att barnet log och skrattade signifikant mer, pappan visade barnet mer positiva affekter, men det påverkade också barnets egen förmåga att trösta sig (Shapiro, Gottman & Carrere, 2000).

Att studera hela familjesystemet med hjälp av LTP-situationen har gjort det möjligt att på micronivå analysera de komponenter som finns i det komplexa systemet. Den strukturerade leksituation som benämns "Lausanne Trilogue Play" (Fivaz-Depeursinge & Cobozy-Warnery, 1996) har gjort det möjligt att systematiskt studera hur barnet inte bara kan hålla sin uppmärksamhet på två personer samtidigt mycket tidigt, redan vid tre månaders ålder, utan också aktivt medverka i familjens samarbete. I denna leksituation ombeds föräldrarna att leka/samspele tillsammans i fyra olika delar som en triad och i dyader, men dyaderna samspele med den tredje parten endast närvarande. Samordning av interaktionen är nödvändig för att kunna genomföra leksituationen med målet av gemensamhet och ömsesidig glädje.

Synkroniseringen i familjen är en av de mer centrala delarna, dvs. hur och på vilket sätt styr familjen så att alla deltagare blir engagerade. I kodningssystemet CPICS (Hedenbro & Lidén, 2002) kan också noggrant studeras vilka typer av bidrag barnet initierar och blir bekräftad i och på vilket sätt detta leder till turtagning. I familjesystemiska termer blir det viktigt att förstå om alla deltagare är inkluderade eller om någon är exkluderad. Ett

icke fungerande system kan också visa sig på ett mer tydligt, men ändå störande sätt, där man blir avbruten i sin interaktion eller försök till interaktion med barnet.

I Fivaz-Depeursinge & Corboz-Warnery (1996) systemiska kodningssystem finns fyra viktiga övergripande bedömningsvariabler; Organisation, dvs. hur väl organiserar sig familjemedlemmarna till den uppgift som skall genomföras; Deltagande, dvs. är alla medlemmar inkluderade och i sina roller eller är någon exkluderad av någon annan i familjen eller av sig själv; Uppmärksamhet, dvs. är alla deltagare i familjen uppmärksamma mot aktiviteten; hur man vidmakthåller affektiv Kontakt med varandra. Denna variabel är den som innehåller värme och emotionella ansiktsuttryck, en variabel som jag i mitt kodningsschema fortsatt att utveckla.

Det observerande barnet

Det kliniska barnet och det observerade barnet är idag två välkända begrepp som definierar ett paradigmskifte i spädbarnsteori. Men nya begrepp skapas ständigt, eftersom vår kunskap går fort framåt. Med benämningen "Det observerande barnet" (Hedenbro & Lidén 2002; Hedenbro, 2006), vill vi sätta fokus på det barn som ser, studerar, känner och reagerar på det han eller hon upplever i, och med, sin omgivning med betoning på samspel. Det är upplevelser som integreras från mikrohändelser till mer generaliserade sätt att hantera situationer. I min studie "The Family Triad – the interaction between the child, its mother and father from birth to the age of 4 years old", där jag använde LTP situationen, var det tydligt hur barnet, när det befann sig i tredje part position, dvs. mamma och pappa pratade med varandra, uppmärksammade då något utspelade sig mellan föräldrarna och försökte bedöma situationen genom att bl.a. flytta sin blick fram och tillbaka mellan dem. Det kunde ta lång tid innan barnet kopplade av. När vi lyfter in begreppet affektsmitta i detta perspektiv kan man inte annat än känna sig ödmjuk inför hur kompetent, men också sårbart, ett barn är, när det försöker förstå och smittas av vad som sker mellan föräldrarna i litet och stort, i glädje och svårigheter.

Detta stöds på ett än starkare sätt genom de studier John Gottman gjort om det han kallar "spill-over effects" (Gottman, 1989). Med detta avser man att parets relation påverkar föräldrarnas möjligheter till ett stödjande och komplementärt föräldraskap och detta påverkar i sin tur barnet. För små barn, som lever i en familj där parrelationen bär känslor av förakt och som bevittnar en konflikt mellan sina föräldrar, tar det fyra gånger så lång tid att sänka sin stressnivå till det normala utgångsläget än för de barn som bevittnar en konflikt där föräldrarna lever i en harmonisk parrelation.

Kan man förstå detta i termer av Theory of Mind? Att förstå skillnaden mellan sitt eget och någon annan människas sätt att tänka och känna växer fram i den tidiga interaktionen under första levnadsåret. Det innebär också att förstå att ens egen mentala värld kan rymma andras, och att andra kan uppfatta min mentala värld. Stern talar om att i "moments of meeting" sker inte bara mötet mellan våra intersubjektiva världar, utan också en ständig påverkan på vår mentala värld p.g.a. den andra världen vi möter (Stern, 2004).

Det triadiska samspelet kan utgöra en större komplexitet när det gäller begreppet "Family Theory of Mind" för det fångar ytterligare en dimension i mentaliseringsprocessen. Barnet uppfattar inte bara sina två egna relationer med föräldrarna men bevittnar också föräldrarnas respektive sätt att möta varandras inre tankevärldar. På mycket olika sätt får barnet i vardagen se hur mamma och pappa tar in varandras mentala världar, vilket säkerligen också utgör modell för hur barnet skapar begynnande sätt att relatera och förstå att andra har en egen inre värld och vilken roll man själv som tredje part har i den. I bästa fall blir barnets upplevelser som ständiga aha-upplevelser att mamma och pappa tänker och känner olika och att det är ok för dem. I sämsta fall blir detta något som ständigt blir kopplat till negativa affekter. När föräldrar sätter ord på sina egna upplevelser och känslor, och ger utrymme för varandras olika känslor och upplevelser, skapas ett utrymme för delande av olikheter. När också det som upplevs och kan kännas hos barnet blir uppmärksammat, hjälper det barnet att ta in detta och låta det falla in i sin mentala värld. Det ger barnet plats att bestämma vad som är JAG i detta triadiska flöde.

Barnet påverkar samspelet

Barnets triadiska interaktion har framförallt utforskats mot slutet av barnets första år, när barnets uppmärksamhet mot en annan person utvecklats till att också inkludera ett objekt dvs. person – person – objekt. Senare har man funnit att barnet redan vid 2-3 månaders ålder har förmågan att dela sin uppmärksamhet mellan två personer.

Fivaz-Depeursinge & Corboz-Warnery och Nadel & Tremblay-Leveau genomförde 1999 systematiska studier av spädbarnets förmåga till delad uppmärksamhet mellan två personer.

Senare studier, där man använt LTP, visade inte bara att 3-månader gamla barn i den strukturerade LTP-situationen (Fivaz-Depeursinge & Corboz-Warnery, 1996) delade sin uppmärksamhet mellan sina båda föräldrar, men också att barnet delade sin uppmärksamhet och känsla med den andre föräldern som barnet just då inte var i samspel med (Fivaz-Depeursinge & Corboz-Warnery, 1999). Denna förmåga blir mer tydlig vid 6-9 månaders ålder då barnet genom sina signaler, t.ex. genom att protestera eller visa sig nöjt, tydligt kan påverka interaktionen. Vid nio månader kunde man identifiera ett samband mellan att barnet delade positiva känslor med den andre föräldern och en välfungerande allians i familjen.

Man kunde också se dess motsats, dvs. fler negativt delade känslor i de familjer som var identifierade som mer konfliktfyllda allianser. Exkludering är en indikator på en sådan allians, men också de mindre graderna, såsom att man stör den andres samspel eller drar sig undan, kan vara tecken på detta, medan den välfungerande alliansen präglas av värme och samarbete.

Det barn som uppvisade en större förmåga till att skifta uppmärksamhet mellan föräldrarna visar sig också vara stabil i den mer stressfyllda situationen då barnet utsätts för "Still-Face procedure" (Fivaz-Depeursinge et al., 2005).

En intressant, om än något skrämmande, upptäckt är att barnet genom sin triangulära aktivitet på detta sätt bidrar till att forma familjens dynamik och interaktion. Redan spädbarn är med i en strävan att behålla en homeostas i systemet. Men hur detta skapas och påverkas beror också på barnets temperament och

tempo. I studier har demonstrerats hur ett barn i en konfliktfylld allians gav upp att ge några triangulära signaler, medan ett annat barn använde sin förmåga för att stödja föräldrarnas relation (Fivaz-Depeursinge, Frascorolo, Lopes, Dimitrova & Favez, 2007).

Minuchin lade 1974 om hur barn använde "detouring coalition" för att minska spänningen mellan sina föräldrar och går in genom att ta ledning och på detta sätt avleda (Fivaz-Depeursinge, Frascorola, Lopes, Dimitrova & Favez, 2007). Barnet kan avleda, dels genom att invitera till något roligt, som t.ex. en sång, som vi sett i studierna kring barnen vid nio månader. Men det kan också ske genom t.ex. skrik. Tre mönster av koalitioner har uppmärksamats; Bindning; dvs. en förälder binder upp barnet till sig själv och mot den andre föräldern; Detouring; dvs. ett mönster där barnet istället kommer i en roll där föräldrarna går samman mot barnet och "slipper" sin konflikt genom att fokusera på barnet som kan bli s.k. "scapegoat". Triangulering; Barnet skall kunna triangulera positiva signaler, när hon/han upplever lust, glädje etc. i den pågående interaktionen och barnet skall kunna, p.g.a. sina egna känslor av osäkerhet och rädsla, socialt referera till sina föräldrar. Då barnet har negativa upplevelser och känslor och vill protestera och visa sitt missnöje skall hon/han vara fri att göra så för sina egna behov.

Barnets normala förmåga till triangulering påverkas i förhållande till familjesystemets funktion, som nämnts ovan. Resurserna som barnet har till att triangulera, kan bli något som framförallt tjänar syftet att distrahera föräldrarna från sin konflikt istället för det som är utvecklingssyftet, nämligen att barnet skall få kommunicera sina egna affekter (Macfie et al., 2005).

Den kraft som det tar för ett barn att handskas med sina föräldrars konfliktfyllda relation tar oftast kraft från barnets egen utveckling. I min egen studie analyserade jag hur väl synkroniserade familjerna var. Synkronisering har jag använt som ett mått på hur engagerade samtliga familjemedlemmar var både med uppmärksamhet och känsla och på så sätt kunde samarbeta som föräldrar och följa barnets bidrag, så att det ledde till turtagningar. Resultaten visade att de barn som i den tidiga interaktionen vid 3 och 9 månaders ålder hade flest turtagningar på sina egna bidrag, var de som vid 4 års ålder av sin förskollärare bedömdes som mer

socialt kompetenta än de barn som kom från de sämre synkroniserade familjerna (Hedenbro, 2006).

Implikationer för det kliniska arbetet är att det aldrig är för tidigt att ta med barnet i familjearbete och det understryker också vikten av att träffa och observera hela familjen tillsammans. Värdet av att arbeta med videoinspelade samspelsobservationer, där samtliga familjemedlemmar deltar, kan inte nog understrykas för att upptäcka och så tidigt som möjligt stödja familjesystemet till ett välfungerande sådant. Eftersom vi nu också har kännedom om att barnet så tidigt som vid 9 månader på ett aktivt sätt bidrar till familjedynamiken, oftast på ett sätt som stödjer det redan mellan parterna etablerade systemet, är det av än större vikt.

Barn behöver hjälpas ur den roll som vi på 70-talet benämnde att barnet var triangulerat. Det vi inte då visste var att barnet självt också triangulerar aktivt mycket tidigt och detta är en kompetens som behöver användas för utveckling och mognad för barnet.

En viktig faktor att nämna i detta sammanhang är att barnets temperament också påverkar föräldraskapet. Ett svårhanterligt barn utmanar och påfrestar en föräldrarelation än mer om det redan finns påfrestningar mellan parterna.

Tresamhet

Tresamhet är vår bild av hur vi tänker oss att vi samspelar tillsammans när vi är tre. Denna inre bild är inte alltid lätt att observera, men den styr vårt sätt att manövrera vårt varande när vi är tre. Den kan ses som en individuell intrapsykisk faktor, men bär troligtvis också med sig tidiga egna upplevelser av att vara tre.

Studier av von Klitzing och hans team i Basel har gjorts kring triadisk kapacitet, dvs. hur de blivande föräldrarna tänker under graviditeten på familjen som en tresamhet och inte bara sig själva och barnet. Denna kapacitet visade sig ge en antydning om hur den triadiska interaktionen fungerade då barnet var 3 månader. För det lilla nyfödda barnet är det föräldrarnas sätt att betrakta sin egen och varandras deltagande från begynnelsen som möjliggör och skapar barnets arena och senare bild av tresamhet. Om man anknyter till musikens värld, kan det vara lättare att fundera över t.ex. vilken sorts musik man spelar i denna familj – går allt i moll

och vilket tempo har man, hur samspelta behöver medlemmarna i en trio vara? Det är inte alltid hur utrymmet eller aktivitet fördelas som avgör hur det gemensamma flödet skapas. Det är snarare känslan av harmoni och samklang. Det betyder att den som ackompanjerar är lika central som den som har ett solo. Det betyder också att två instrument/personer tillsammans står tillbaka för att låta en tredje framträda under ett avsnitt. Detta är liktydigt med ett triadiskt familjesamspel. Att ha olika roller är viktigt och mer ett uttryck för gott samarbete och harmoni än att försöka likrikta sina roller som föräldrar. Mycket forskning visar just på att acceptansen för varandras olika roller och sätt är viktigt för samarbetet, och inte minst gäller detta mammans bekräftande av pappans föräldraroll.

I en familj behöver också de olika medlemmarna göra solo-framträdanden och hur går det då till? Kan alla ta sig rätten att få detta, lyfter föräldrarna tillsammans fram det lilla barnets bidrag, så att det förstärks, och spädbarnet på detta sätt lär sig att få delta i en triad. I min egen forskning visade det sig att i de välfungerande familjetriaderna med god synkronisering, dvs. ett flöde styrt av samarbete mellan föräldrarna, stod de tillbaka med sina egna initiativ, så att barnet fick lika mycket utrymme som om endast en förälder samspelat med barnet.

Men det finns också många exempel i de familjer vi möter kliniskt, där antingen ett barn eller en förälder symboliskt sett måste använda sig av mikrofon eller förstärkare för att kunna göra sin röst hörd.

Föräldraskapet – Parrelationen

Hur föräldraskapet formas i den tidiga fasen av familjebyggande påverkas av parrelationens kvalité och detta har visat sig i upprepade studier (McHale, 2004). Par som har en mer pressad (distressed) parrelation betar sig mer fientliga (antagonistiska) i sitt gemensamma föräldraskap, speciellt när de samspelar med sina söner (Belsky et al., 1995; McHale, 1995; Katz & Gottman, 1996). De visar också mer ojämlikhet i deltagande som förälder. Kan detta på något sätt vara kopplat till att det är vanligt att män drar sig mer bort från föräldraskapet i en dålig parrelation, medan

kvinnorna närmar sig barnen mer än tidigare? Det visar sig också att det är lite värme, sammanhållning och harmoni i dessa familjer (McHale, 2004).

Stark antagonism i det gemensamma föräldraskapet och frånavaro av ömsesidighet och sammanhållning har i longitudinella studier visat en samvariation med barns mer aggressiva beteende och internaliserade problem i förskoleåldern. För dessa bedömningar har man använt Child Behaviour Checklist ifyllda av föräldrar samt dagmammor och förskolepersonal (McHale & Rasmussen, 1998; Schoppe, Mangelsdorf & Frosch, 2001; Belsky et al., 1996; Fivaz-Depeursinge et al., 1996). Då förskoleläraren fick fylla i instrumentet Toddler Behaviour Questionnaire (Hagekull) visade det sig att de barn som vid 4 års ålder bedömdes som mest socialt kompetenta hade vuxit upp i familjer där inget exkluderande av någon part förekom och en god synkronisering var dominerande (Hedenbro, 2006).

Oftast, när vi tänker i familjeperspektiv, ser vi ett behov av att pappan skall vara mer närvarande och ta större ansvar. Men komplexiteten i ett familjesystem är långt mer nyanserad. En intressant studie (Talbot & McHale, 2004) fann, att då pappor visade hög grad av flexibilitet och självbehärskning, i en familj med parrelationsproblem, så påverkades det gemensamma föräldraskapet inte lika negativt. En faktor som från mammans håll påverkar föräldraskapet positivt är att mamman kan hantera sin ambivalens och bekräfta pappans föräldraroll (Beitel & Parke, 1998; Bulanda, 2004).

McHale, Lauretti, Talbot och Pouquettet (2002) identifierade fem olika typer av gemensamt föräldraskap genom att studera inkludering, engagemang, antagonism, sammanhållning och harmoni.

Barnet i centrum; Barnet var centrum för familjens uppmärksamhet och aktivitet, barnets intresse och initiativ drev familjens interaktion. Föräldrarna var engagerade i barnet, men inte i varandra, och varken värme eller antagonism var tydlig.

Konkurrerande föräldraskap; Båda föräldrarna var lika engagerade i barnet, men interaktionen styrdes av de vuxna, inte barnets initiativ och intressen. Antagonism mellan föräldrarna var tydlig, värme och samarbete fattades mellan föräldrarna.

Sammanhållna-barncentrerade familjer; Det fanns en varm och samarbetande relation mellan föräldrarna, ömsesidigt engagerat föräldraskap med barnet och inga antagonistiska interaktioner mellan föräldrarna. Interaktionen styrdes från barnet.

Sammanhållna föräldrastyrda familjer; Även här fanns en varm och samarbetande relation mellan föräldrarna, ömsesidigt engagerat föräldraskap med barnet och inga antagonistiska interaktioner mellan föräldrarna. Interaktionen styrdes här från föräldrarna.

Exkluderande familjer visade upp en stor skillnad i engagemang för barnet på ett sådant sätt att en förälder kunde betraktas som oengagerad. I dessa familjer fanns varken värme eller antagonism synlig.

När vi intervenerar i en familj är de flesta föräldrar mycket angelägna om att göra vad de kan så att barnen skall må bättre, även om parrelationen har svårigheter. Det betyder att ingången till en förändring av systemet kan vara att arbeta via föräldraskapet. Detta betyder oftast att om vi lyckas få ett bättre föräldrasamarbete, kommer också parrelationen att påverkas positivt.

Arbete med användning av videofeedback är en framgångsrik och mycket använd metod (Hedenbro, 1997; Keren, 2001; McDonough, 1995). Dels kan man lyfta fram barnet på ett sätt som gör att man ser nyanserat på sina barns signaler och det kan man göra om en berättelse kring ett barn med svårigheter och visa att barnet också har känslor och beteenden som bör uppmärksammas mer. I dessa återgivningar, som bör användas i ett terapeutiskt syfte, finns stora möjligheter att arbeta med föräldrarelationen. Syftet blir att som föräldrar stärka och bekräfta varandras sätt mot barnet, dela känslor och glädjas åt sitt barn och varandra. På detta sätt stärks oftast parrelationen och kan också leda till att man vågar börja arbeta med den.

monica@hedenbro.se

Referenser

- Beitel, A. & Parke, R. (1998). Paternal involvement in infancy: The role of maternal and paternal attitudes. *Journal of Family Psychology*, 12, 268-288.

- Belsky, J., Crnic, K. & Gable, S. (1995). The determinants of co-parenting in families with toddler boys: Spousal differences and daily hassles. *Child Development*, 66, 629-642.
- Belsky, J., Putnam, S. & Crnic, K. (1996). Co-parenting, parenting, and early emotional development. I J. McHale & P. Cowan (Eds.), *Understanding how family level dynamics affect children's development: Studies of two-parent families*, 45-55. San Francisco, CA, US: Jossey-Bass.
- Bulanda, R. (2004). Paternal involvement with children: The influence of gender ideologies. *Journal of Marriage & Family*, 66, 4-45.
- Gottman, J.M. & Katz, L.F. (1989). "The effects of marital discord on young children's peer interaction and health." *Developmental Psychology*, 2, 373-381.
- Favez, N., Frascarolo, F., Carneiro, C., Montfort, V., Corboz-Warnery, A. & Fivas-Depeursinge, E. (2006). The Development of the family Alliance from Pregnancy to Toddlerhood and Children Outcomes at 18 Months. *Infant and Child Development*, 15, 59-73.
- Fivaz-Depeursinge, E. & Corboz-Warnery, A. (1999). *The primary triangle. A developmental systems view of mothers, fathers and infants*. London: Basic Books.
- Fivaz-Depeursinge, E., Favez, N., Lavanchy, C., de Noni, S. & Frascarolo, F. (2005). Four-month-olds Make Triangular bids to father and Mother During Trilogue Play with Still-face. *Social Development*, 14(2), Blackwell Publishing Ltd.
- Fivaz-Depeursinge, E., Favez, N., Lavanchy, S., de Noni, S. & Frascarolo, F. (2005). Fourmonths-olds make trinagular bids to father and mother during trilogue play with still-face. *Social Development* 14, 361-378.
- Fivaz-Depeursinge, E., Frascarolo, F., Lopes, F., Dimitrova, N. & Favez, N. (2007). Parents-child role reversal in trilogue play. Case studies of trajectories from pregnancy to toddlerhood. *Journal of Attachment and Human Development*, 9(1), 17-31.
- Hagekull, B. (1985). The Baby and Toddler Behaviour Questionnaires: Empirical studies and conceptual considerations. *Scandinavian Journal of Psychology*, 26, 110-122.
- Hedenbro, M. (1997). "Interaction, the key to life: Seeing possibilities of children through videopictures." *Infant Mental Health Newsletter – The Signal*.
- Hedenbro, M. (2006). *The Family Triad – the interaction between the child, its mother and father from birth to the age of 4 years old*. Karolinska Institutet, ISBN 91-7140-926-2.
- Hedenbro, M. & Jonsson, C-O. (2006). *Development of conversation in family triads when the child is between 3 and 48 months old in The Family Triad – the interaction between the child, its mother and father from birth to the age of 4 years old*. Karolinska Institutet ISBN

- Hedenbro, M. & Lidén, A. (2002). CPICS: Child and Parents' Interaction Coding System in dyads and triads. *Acta Paediatrica 91 Suppl 440*, 1-19.
- Katz, L.F. & Gottman, J.M. (1996). Spillover effects of marital conflict: In search of parenting and co-parenting mechanisms. I J. McHale & P. Cowen (Eds.). *Understanding how family-level dynamics affect children's development: Studies of two-parent families*, 57-76. San Francisco: Jossey-Bass.
- Keren, M., Fivaz-Depeursinge, E. & Tyano, S. (2001). Using the Lausanne family model in training: an Israeli experience. *The Signal*, 9(3), 5-10.
- Macfie, J., Houts, R-M., McElwain, N.L. & Cox, M.J. (2005). The effect of father-toddler and mother-toddler role reversal on the development of behavior problems in kinderagarten. *Social Development*, 14, 514-523.
- McDonough, S. (1995). Promoting positive early parent-infant relationships through interaction guidance. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 4(3), 661-672.
- McHale, J. (1995). Co-parenting and triadic interactions during infancy: The roles of marital distress and child gender. *Developmental Psychology*, 31, 985-996.
- McHale, J. & Rasmussen, J. (1998). Co-parental and family group-level dynamics during infancy: Early family precursors of child and family functioning during preschool. *Development and Psychopathology*, 10, 39-58.
- McHale, J., Lauretti, A., Talbot, J. & Pouquettet, C. (2002). Retrospect and prospect in the psychological study of coparenting and family group process. I J. McHale & W. Grolnick (Eds.). *Retrospect and prospect in the psychological study of families*. New Jersey: Erlbaum, 127-165.
- McHale, J. (2007). When infants grow up in multiperson relationship systems. *Infant- Mental Health Journal*, 28, 370-392.
- Minuchin, P. (1985). Families and individual development: Provications from the field of family therapy. *Child Development*, 56, 289-302.
- Minuchin, S. (1974). *Families & family therapy*. Oxford, England: Harvard U. Press.
- Nadel, J. & Tremblay-Leveau, H. (1999). Early perception of social contingencies and interpersonal intentionality: Dyadic and triadic paradigms. I P. Rochat (Ed.), *Early social cognition. Understanding others in the first months of life*, 189-212. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Rochat, P. (1999). Social-cognitive development in the first year. I P. Rochat (ed.). *Early Social cognition. Understanding others in the first months of life*, 3-34. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Shapiro, A.F., Gottman, J.M. & Carrere, S. (2000). The baby and the marriage: Identifying factors that buffer against decline in marital satisfac-

tion after the first baby arrives. *Journal of Family Psychology*, 14, 59-70.

Schoppe, S., Mangelsdorf, S. & Frosch, C. (2001). Coparenting, family process and family structure: Implications for preschoolers' externalizing behavior problems. *Journal of Family Psychology*, 15, 526-545.

Stern, D. (2004). *The present moment in psychotherapy and everyday life*. New York: Norton.

Talbot, J. & McHale, J. (2004). Individual parental personality traits moderate the relationship between marital and coparenting quality. *Journal of Adult Development*, 11, 191-205.